

Witold REPETOWICZ

Akademia Sztuki Wojennej

witold.repetowicz@gmail.com

ŚRODOWISKO INFORMACYJNE ORAZ OPERACJE WPŁYWU ROSJI I CHIN W IRAKU

ABSTRACT**Information Environment and Russian and Chinese Influence Operations in Iraq**

The article presents an analysis of the information environment in Iraq and the Russian and Chinese FIMI (Foreign Information Manipulation and Interference) operations conducted there, targeting Western influence, propagating the Russian narrative and building their own resources of influence. For this purpose, the social and psychological sensitivities of the local societies are exploited in order to appropriately adjust the narratives. The research presented in this article is related to the Shaffaf project, carried out by the Info Ops Polska Foundation in order to counter influence and disinformation operations conducted in the Middle East, which target the image of Poland and the West as well as democratic values. The methodological basis is the NATO doctrine „Allied Joint Doctrine for Information Operations”.

Keywords: information environment, Iraq, Russia, China, Middle East, FIMI, disinformation, manipulation, influence operations, hybrid warfare, psychological sensitivities, social sensitivities, information operations

Słowa kluczowe: środowisko informacyjne, Irak, Rosja, Chiny, Bliski Wschód, FIMI, dezinformacja, manipulacja, operacje wpływu, wojna hybrydowa, wrażliwości psychologiczne, wrażliwości społeczne, operacje informacyjne

WPROWADZENIE

Rosja prowadzi na Bliskim Wschodzie szeroko zakrojone działania o charakterze FIMI (ang. *Foreign Information Manipulation and Interference*), których celem jest wypieranie stamtąd wpływów Zachodu, propagowanie rosyjskiej narracji i budowanie własnych zasobów wpływu. W tym celu wykorzystywane są wrażliwości społeczne oraz psychologiczne tamtejszych społeczeństw, tak aby odpowiednio dopasowywać narracje. Ze względu na swoje znaczenie geopolityczne, demograficzne i surowcowe Iran odgrywa ogromną rolę w globalnej rywalizacji mocarstw. Jego stabilność ma też wpływ na bezpieczeństwo Europy. Nie chodzi przy tym wyłącznie o zagrożenia związane z islamistycznym ekstremizmem oraz terroryzmem, ale również o potencjał migracyjny, o czym Polska mogła się przekonać w 2021 roku. To bowiem migranci z irackiego Regionu Kurdystanu stanowili wówczas największą grupę wśród osób zwabionych na Białoruś i zinstrumentalizowanych przeciwko Polsce. Problem ten pozostaje cały czas aktualny.

Irak jest krajem o skomplikowanej strukturze etnosektariańskiej, a społeczeństwo dotknięte jest wielowymiarowymi stresorami psychologicznymi, głęboko zakorzenionymi w jego traumatycznej historii najnowszej. To sprawia, że jest szczególnie podatny na określone techniki i taktyki manipulacyjne. Rosja dokonuje przy tym dywersyfikacji swojego przekazu poprzez dostosowanie go do określonych etnosektariańskich grup docelowych, nie przejmując się sprzecznościami między poszczególnymi narracjami. Szczególną rolę w szerzeniu rosyjskiej narracji w Iraku odgrywa rosyjski ambasador Elbrus Kutraszew – wykorzystuje on swoje czeczeńskie pochodzenie do tworzenia personalnych więzi ze środowiskami muzułmańskimi, przede wszystkim z szyickimi partiami religijnymi.

Rosja, a do pewnego stopnia również Chiny, wykorzystuje głównie resentymenty i uprzedzenia żywione przez część irackiego społeczeństwa oraz elit politycznych tego kraju do Zachodu, a zwłaszcza do USA. Nawiązuje też do problemów związanych z różnicami kulturowymi w celu kreowania obrazu Zachodu jako zdegenerowanego i wrogiego tradycyjnym wartościom, islamofobicznego i rasistowskiego. Na tym gruncie budowana jest narracja dotycząca wojny w Ukrainie, uderzająca szczególnie w NATO, przypisywana jest też Zachodowi zbiorowa odpowiedzialność za działania wojenne Izraela, padają oskarżenia o zbrodnie na migrantach itp. Chiny działają znacznie subtelniej, jednakże skuteczność ich oddziaływania na irackie, w tym kurdyjskie, środowisko informacyjne jest ogromna.

W odpowiedzi na rosyjskie operacje wpływu na Bliskim Wschodzie, w 2023 roku uruchomiony został projekt Shaffaf, finansowany ze środków polskiego MSZ i realizowany przez Fundację Info Ops Polska. Jest on przykładem długofalowych działań informacyjno-edukacyjnych, opartych na badaniach środowiska informacyjnego, współpracy ze środowiskami lokalnymi i budowie świadomości oraz odporności w zakresie manipulacji i dezinformacji. Projekt ten początkowo adresowany był tylko do Irakijczyków (zarówno Arabów, jak i Kurdów), ale w 2024 roku został rozszerzony na Egipt oraz Liban. W ramach drugiego etapu sporządzono również szczegółowy raport

z badań środowiska informacyjnego Iraku (a także Egiptu i Libanu)¹. Niniejszy artykuł nawiązuje do badań przeprowadzonych w ramach opracowywania wyżej wymienionego raportu, a także odwołuje się do monitoringu mediów irackich prowadzonego pod kątem dominujących narracji oraz występowania incydentów informacyjnych uderzających w Zachód, Polskę i wartości demokratyczne.

Przedmiotem artykułu jest zatem środowisko informacyjne Iraku oraz działania prowadzone w nim przez Rosję i Chiny. Celem badań jest zidentyfikowanie głównych narracji występujących w tym środowisku oraz wrażliwości wykorzystywanych w operacjach wpływu. Cel ten nie jest przy tym wyłącznie teoretyczny, ale również użyteczny, gdyż opis środowiska informacyjnego oraz identyfikacja narracji i wrażliwości ma pomóc w przeciwdziałaniu wrogim operacjom wpływu, w tym w budowaniu kontrnarracji. Temu służy projekt Shaffaf oraz plany kolejnych działań w ramach projektu Albatros Fundacji Info Ops Polska, które również zostaną zaprezentowane w niniejszym artykule.

Problemem badawczym jest to, jakie działania o charakterze FIMI, uderzające w postrzeganie Polski, Zachodu i wartości demokratycznych, podejmowane są przez Rosję i Chiny w bliskowschodnim środowisku informacyjnym (na przykładzie Iraku); jak te państwa wykorzystują w tym celu różnego rodzaju wrażliwości; a także jakie działania mogą zostać podjęte, by temu przeciwdziałać. W badaniach sięgnięto zarówno po metody teoretyczne, jak i empiryczne. Artykuł odwołuje się przede wszystkim do badań przedstawionych w raporcie Fundacji Info Ops – ich metodologia oparta jest na doktrynie NATO Allied Joint Doctrine for Information Operations AJP-3.10, przyjętej w październiku 2009 roku². Zgodnie z tym dokumentem *środowisko informacyjne jest definiowane jako wirtualna i fizyczna przestrzeń, w której informacje są odbierane, przetwarzane i przekazywane [...] obejmuje (ono) informacje, aktorów i systemy, które umożliwiają korzystanie z informacji. Aktorzy obejmują liderów, decydentów, osoby i organizacje. [...] Systemy informacyjne to społeczno-techniczne systemy do gromadzenia, przetwarzania i rozpowszechniania informacji. Obejmują one personel, komponenty techniczne, struktury organizacyjne i procesy, które tworzą, zbierają, postrzegają, analizują, oceniają, strukturyzują, manipulują, przechowują, pobierają, wyświetlają, udostępniają, przesyłają i rozpowszechniają informacje. [...] Samo środowisko informacyjne to miejsce, w którym ludzie i zautomatyzowane systemy obserwują, orientują się, decydują i działają na podstawie informacji, a zatem jest głównym środowiskiem podejmowania decyzji. [...] Działania informacyjne to działania zaprojektowane w celu wpływania na informacje i/lub systemy informacyjne, wykonywane przez dowolnego aktora*)³.

¹ Autor niniejszego artykułu kierował pracami nad tym raportem i prowadził badania w tym zakresie. Jest również jednym z inicjatorów projektu Shaffaf i autorem znacznej części opublikowanych w jego ramach treści dotyczących Iraku. Raport dostępny jest online: <https://infoops.pl/badanie-srodowiska-informacyjnego-iraku/>, 3 IV 2025. Strona projektu Shaffaf, zob. [online] <https://shafafiyat.com/pl/>, 3 IV 2025.

² *Allied Joint Doctrine for Information Operations AJP-3.10*, NATO 2009, [online] <https://info.publicintelligence.net/NATO-IO.pdf>, 3 IV 2025.

³ *Tamże*, s. 21.

Wrażliwości psychologiczne są natomiast przedmiotem operacji psychologicznych (ang. *Psychological Operations*, PSYOPS), czyli działań mających na celu zmianę przekonań, myśli i zachowań ludzi. Właściwa identyfikacja wrażliwości jest niezbędna dla skutecznego prowadzenia własnych operacji oraz przeprowadzenia analizy działań przeciwnika w tym zakresie. Doktryna NATO wskazuje, że *podstawowym celem operacji psychologicznych (PSYOPS) jest wpływanie na postrzeganie, postawy i zachowania wybranych osób lub grup [...]. Metody prezentacji wiadomości obejmują druk, radio, telewizję, głośniki, kontakt osobisty, Internet, faksy, pagery i telefon. Oprócz wykorzystania własnych zasobów można zakontraktować lokalne usługi medialne*⁴.

Opisu środowiska medialnego dokonano na podstawie obserwacji treści dostępnych w Internecie, badań o charakterze OSINT, analizy wcześniejszych raportów z badań rynku medialnego w Iraku (weryfikowanych empirycznie co do ich aktualności), a także obserwacji dokonywanych w Iraku (w szczególności w latach 2014-2022⁵). W badaniach weryfikowano m.in. aktywność i liczbę obserwujących w mediach społecznościowych, częstotliwość aktualizacji stron internetowych, dostępność przekazu online, powiązania właścicielskie oraz dominujące narracje. Badania nawyków informacyjnych zostały przeprowadzone na podstawie krytycznej analizy porównawczych raportów i analiz: BBC Media Action⁶, Media Landscape⁷, Gallup⁸, FeedSpot⁹, 4International Media&Newspapers¹⁰, Iraq Digital Media Center¹¹, USAGM¹², Iraqi Innovators¹³, Datareportal¹⁴, Kurdistan Watch¹⁵,

⁴ Tamże, s. 28.

⁵ W tym czasie autor niniejszej pracy wielokrotnie przebywał w Iraku, prowadząc badania naukowe w związku z pracą nad rozprawą doktorską oraz realizując zadania dziennikarskie.

⁶ BBC Media Action – *Developing Media in Complex Environments: Algeria, Iraq, Libya*, BBC, II 2019, [online] <https://www.slideshare.net/slideshow/bbc-media-action-2019/136049590#13>, 3 IV 2025.

⁷ Iraq, Media Landscapes, [online] <https://medialandscapes.org/country/iraq/media/print>, 3 IV 2025.

⁸ *Media Consumption in Iraq (2016)*, Gallup, IV 2016, [online] https://www.usagm.gov/wp-content/media/2016/04/Iraq_BBG-Event_Final_V2_FMN.pdf, 3 IV 2025; *Research Company Finds Rudaw Most Watched TV in Kurdistan*, Rudaw, 5 V 2016, [online] <https://www.rudaw.net/english/kurdistan/050520164>, 3 IV 2025.

⁹ *Top 20 Iraq News Websites in 2025*, FeedSpot, 26 III 2025, [online] https://journalists.feedspot.com/iraq_news_websites, 3 IV 2025.

¹⁰ *Top Newspapers in Iraq by 2019 Newspaper Web Ranking*, 4International Media&Newspapers, [online] <https://www.4imn.com/iq/>, 3 IV 2025.

¹¹ قائمة بصفحات القنوات التلفزيونية الأكثر متابعة في العراق [qāyimaṭuḥ biṣaḥḥāti al-qānawāti altilifiẓiyywniātī al-akthari mutābaʿa fi al-irāqī; Lista najchętniej oglądanych kanałów telewizyjnych w Iraku], Ultra Iraq, 10 VI 2022, [online] <https://tiny.pl/m0sb4r5j>, 3 IV 2025.

¹² *MBN Increases Its Reach in Iraq by 23 Percent*, USAGM, 15 XI 2021, [online] <https://www.usagm.gov/2021/11/15/mbn-increases-its-reach-in-iraq-by-23-percent/>, 3 IV 2025.

¹³ F. Oleiwi, *Digital Illiteracy: Isolating Iraqi Women From the Outside World*, Iraqi Innovators, 13 XI 2021, [online:] <https://iraqtech.io/digital-illiteracy-isolating-iraqi-women-from-the-outside-world/>, 3 IV 2025.

¹⁴ S. Kemp, *Digital 2024: Iraq*, Datareportal, 23 II 2024, [online] <https://datareportal.com/reports/digital-2024-iraq>, 3 IV 2025.

¹⁵ *Guide to the Kurdistan Region's Media Landscape*, Kurdistan Watch, 7 X 2024, [online] <https://kurdistanwatch.substack.com/p/guide-to-the-kurdistan-regions-media>, 3 IV 2025.

Internet Society Pulse¹⁶, Hussein Ismail Haddad¹⁷, a także analizy danych Google Trends i SimilarWeb.

Analiza technik i taktyk manipulacji oraz działań propagandowych oparta została na monitoringu mediów irackich i aktywności dyplomacji rosyjskiej oraz chińskiej. Skoncentrowano się na okresie od października 2024 do grudnia 2024, jednakże bieżący monitoring mediów prowadzony jest również w 2025 roku i na tej podstawie powstają okresowe (dwutygodniowe) raporty¹⁸. Ponadto analiza niektórych narracji, np. dotyczących migracji czy wojny w Ukrainie, oparta została również na wcześniejszych incydentach (np. związanych z rzekomym przekazaniem przez Białoruś władzom Iraku „dowodów” zgromadzonych przez Emila Czeczkę, dotyczących „masowych egzekucji” uchodźców, w szczególności obywateli Iraku, na granicy polsko-białoruskiej). W raporcie zawarte jest też studium przypadku przeprowadzone z użyciem modelu DISARM¹⁹, analizujące narrację wymierzoną w Polskę na przykładzie tematu rzekomych planów podziału Ukrainy przez Zachód i zamiaru aneksji niektórych zachodnich obwodów Ukrainy przez Polskę. W analizie tej wykorzystano również metody teoretyczne oparte na wnioskowaniu logicznym. Ponadto przeprowadzono wywiady eksperckie według ujednoliconego kwestionariusza pytań dla wszystkich trzech badanych państw (Iraku, Egiptu i Libanu). W celu porównania perspektywy arabskiej i kurdyjskiej w Iraku wywiad ekspercki przeprowadzono tam zarówno z ekspertem z Bagdadu, dr. Anasem al-Azawim, jak i z ekspertem z Uniwersytetu w Halabdy w Regionie Kurdystanu, dr. Hoszmanem Mahmodem.

Aparat pojęciowy wykorzystywany w artykule obejmuje terminologię z zakresu bezpieczeństwa informacyjnego, w szczególności zdefiniowaną w dokumentach doktrynalnych NATO czy w literaturze naukowej²⁰, jak również terminologię specyficzną dla stosunków społecznych i politycznych na Bliskim Wschodzie, zwłaszcza w Iraku. W tym drugim zakresie artykuł odwołuje się przede wszystkim do takich pojęć jak „sektarianizm” czy „etnosektarianizm”, opierając się w tym zakresie w szczególności na pracach Fuada Jommy²¹, Fanara Haddada²² oraz innej pracy autora niniejszego artykułu²³.

¹⁶ *Country Reports, Iraq*, Internet Society Pulse, [online] <https://pulse.internetsociety.org/en/reports/IQ/>, 3 IV 2025.

¹⁷ H.I. Haddad, *Digital and Political Transformation: A Perspective on the Discourse of Iraqi Media System*, „European Journal of Communication and Media Studies” 2024, vol. 3, nr 2, s. 1-7, [online] <https://www.ej-media.org/index.php/media/article/view/33/36#toc>, 3 IV 2025.

¹⁸ Raporty te nie są dostępne publicznie.

¹⁹ Fundacja Info Ops Polska, *Badanie środowiska informacyjnego: Irak*, Projekt Albatros II MENA, Warszawa 2024, s. 154, [online] <https://infoops.pl/badanie-srodowiska-informacyjnego-iraku/>, 3 IV 2025.

²⁰ R. Kupiecki, F. Bryjka, T. Chłoń, *Dezinformacja międzynarodowa, pojęcie, rozpoznanie, przeciwdziałanie*, Warszawa 2022.

²¹ F. Jomma, *Wpływ podziałów religijnych, narodowych i etnicznych na procesy polityczne w Syrii*, Szczecin 2019.

²² F. Haddad, *Sectarianism in Iraq: Antagonistic Visions of Unity*, New York 2011.

²³ W. Repetowicz, *Etnosektarianizm i trybalizm w Iraku. Bezpieczeństwo i tożsamość*, Warszawa 2023.

Pojęcie FIMI oparte jest na definicji UE i oznacza *wzorzec zachowania, który zagraża lub ma potencjał negatywnego wpływu na wartości, procedury i procesy polityczne. Taka aktywność ma charakter manipulacyjny, jest prowadzona w sposób celowy i skoordynowany. Podmiotami takiej aktywności mogą być podmioty państwowe lub niepaństwowe, w tym ich pełnomocnicy wewnątrz i na zewnątrz ich własnego terytorium*²⁴.

Niniejszy artykuł składa się z siedmiu części: wprowadzenia; opisu środowiska informacyjnego, w tym nawyków informacyjnych; analizy wrażliwości, w tym psychologicznych; analizy kluczowych obszarów wpływu zewnętrznego i zasobów FIMI; analizy technik i taktyk manipulacji, w tym przedstawienia wiodących narracji i przykładów manipulacji; przedstawienia założeń budowy kontrnarracji w ramach projektu Shaffaf, a także wniosków końcowych.

ŚRODOWISKO INFORMACYJNE IRAKU

Przez środowisko informacyjne nie należy rozumieć wyłącznie mediów tradycyjnych czy nietradycyjnych, lecz wszelkie kanały wpływu na absorpcję informacji i kształtowanie percepcji odbiorcy. Ponadto, jeśli chodzi o media, to środowisko informacyjne kształtowane jest nie tylko przez kanały informacyjne, ale również programy rozrywkowe oraz filmy. Obok mediów, w tym źródeł internetowych, obejmujących media społecznościowe, wyróżnić należy takie elementy środowiska informacyjnego, jak instytucje edukacyjne i naukowe oraz organizacje pozarządowe, w tym think tanki; należy także uwzględnić rolę podmiotów gospodarczych mających potencjał wpływu na kształt i dostępność kontentu. Poza tym w warunkach irackich (i generalnie bliskowschodnich) trzeba wziąć pod uwagę kanały przekazu informacji związane ze strukturami plemiennymi, instytucjami religijnymi, w tym w szczególności meczetami, bractwami sufickimi oraz fundacjami religijnymi, bazy i kawiarnie, organizacje mniejszości etnoreligijnych, a także oddziaływanie informacyjne obcych placówek (w zakresie będącym przedmiotem badań na potrzeby niniejszej pracy dotyczy to dyplomacji chińskiej i rosyjskiej). Dopelnieniem irackiego środowiska informacyjnego są cykliczne wydarzenia i eventy, które są okazją do oddziaływania informacyjnego w postaci okolicznościowych przemówień oraz wiążą się z intensyfikacją komunikacji interpersonalnej w trakcie różnego rodzaju spotkań i zbiorowych uroczystości.

Środowisko informacyjne w Iraku cechuje się głębokim etnosektarianizmem i zacieraniem się granic między mediami państwowymi (publicznymi) a prywatnymi, co związane jest z hybrydowością instytucji państwowych w Iraku²⁵. Trzy główne grupy etnosektariańskie, tj. szyici, arabscy sunnici oraz Kurdowie, mają własne środowiska informacyjne, bardzo różniące się od siebie występującymi tam narracjami. Choć

²⁴ *Information Integrity and Countering Foreign Information Manipulation and Interference*, European Union External Action, 14 III 2025, [online] https://www.eeas.europa.eu/eeas/information-integrity-and-countering-foreign-information-manipulation-interference-fimi_en, 4 IV 2025.

²⁵ O hybrydowym charakterze państwa irackiego: W. Repetowicz, *Etnosektarianizm...*, s. 165.

członkowie wszystkich tych grup mają łatwy dostęp do mediów pozostałych grup, to korzystają z niego w ograniczonym zakresie. Dotyczy to w szczególności Kurdów, preferujących media kurdyjskie, zwłaszcza kurdyjskojęzyczne. Z kolei ani arabscy sunnici, ani Kurdowie nie wykazują skłonności do czerpania informacji z mediów szyickich – ze względu na ich silny sektarianizm. Media kurdyjskie cechuje największy profesjonalizm w formie przekazu i niektóre z nich, przede wszystkim Rudaw, mają ambicję bycia ocenianymi jako spełniające międzynarodowe standardy wolnych mediów. Niemniej struktura właścicielska, z którą wiąże się wyraźna afiliacja polityczna, jak również niektóre praktyki (w szczególności bezkrytyczne korzystanie ze źródeł agencyjnych państw takich jak Chiny i Rosja, w których nie występuje wolność słowa, a media są podporządkowane państwu, a także nieoznaczanie materiałów sponsorowanych) powodują, że ich profesjonalizm budzi głębokie zastrzeżenia. Główne media sunnickie, w przeciwieństwie do szyickich i kurdyjskich, nie są natomiast w sposób wyraźny i bezpośredni związane z określonymi partiami i politykami sunnickimi, co stwarza pewne pozory ich niezależności. Inną cechą mediów irackich jest ich łatwa dostępność i bezpłatność. Związane jest to z tym, iż przeważnie nie są one przedsięwzięciami biznesowymi, lecz instrumentami oddziaływania, a środowiska za nimi stojące (głównie partie polityczne) odnoszą korzyści materialne z udziału we władzy, który posiadane media mają utrzymać.

Na nawyki informacyjne społeczeństwa irackiego silnie wpływa fakt, iż jest to społeczeństwo bardzo młode, z jedną z najniższych median wieku w regionie (w 2024 r. wynosiła ona 20,6²⁶). To sprzyja popularności źródeł internetowych, zarówno związanych z mediami tradycyjnymi (oglądanie telewizji online, informacyjne portale), jak i nietradycyjnymi (media społecznościowe). Znaczne przemiany w nawykach informacyjnych w Iraku nastąpiły pod koniec drugiej dekady XXI wieku, co związane było z gwałtownym wzrostem digitalizacji społeczeństwa²⁷, znacznym rozrostem mediów irackich, zwłaszcza stacji telewizyjnych i radiowych oraz portali internetowych, a także zakończeniem wojny z Państwem Islamskim (ISIS)²⁸. W 2022 roku w Iraku było 57 irackich stacji telewizyjnych, 60 biur stacji telewizyjnych nadających spoza Iraku oraz 152 stacje radiowe. Większość mediów szyickich i arabsko-sunnickich nadaje wyłącznie w języku arabskim, jednakże federalne media publiczne mają również wersje kurdyjskojęzyczne, a niektóre również turkmeńsko- i syriackojęzyczne. Główne media kurdyjskie przekazują natomiast treści nie tylko w podstawowym dialekcie kurdyjskim

²⁶ *Population of Iraq*, Worldometers, [online] <https://www.worldometers.info/world-population/iraq-population/>, 3 IV 2025.

²⁷ O ile w 2012 r. odsetek użytkowników Internetu w Iraku wynosił tylko 7,1%, to do 2022 r. wzrósł do 71,9% (H.I. Haddad, *Digital...*), a według danych Internet Society Pulse w 2024 r. wzrósł do 79% (*Country Reports...*). Kobiety są przy tym znacznie bardziej wykluczone cyfrowo, np. w 2024 r. 68,3% użytkowników social mediów stanowili mężczyźni, a 31,7% – kobiety (S. Kemp, *Digital...*).

²⁸ Wpływ ten wiązał się z dwoma kwestiami. Znaczna liczba osób wewnętrznie przesiedlonych i mieszkających w obozach miała ograniczony dostęp do Internetu i telewizji, co zwiększało popularność radia. Ich powrót do swoich miejsc zamieszkania zmienił jednak tę sytuację. Ponadto zmęczenie sektarianizmem doprowadziło do zwiększenia oglądalności mediów państwowych przez sunnitów, a częściowo również Kurdów.

w Iraku, tj. sorani, ale również w kurmandži, po arabsku, a niektóre w dodatku w innych językach. Choć pluralizm polityczny w środowisku informacyjnym jest bardzo szeroki i jest on odzwierciedleniem pluralizmu politycznego w Iraku oraz realności rywalizacji międzypartyjnej, nie determinuje to prawdziwej niezależności dziennikarskiej. Dziennikarze niezwiązani z określonymi grupami politycznymi, w szczególności takimi, które dysponują siłami zbrojnymi, nie mają ochrony i bywają celem ataków i represji²⁹.

Media irackie można podzielić na tradycyjne i nietradycyjne (czyli źródła internetowe, w tym media społecznościowe). W pierwszej grupie wyróżnić można media państwowe, prywatne, kurdyjskie, inne media regionalne, media powiązane z organizacjami religijnymi i grupami mniejszości etnoreligijnych, a także media zagraniczne obecne w irackim środowisku informacyjnym (w szczególności arabskojęzyczne i kurdyjskojęzyczne). Media państwowe można z kolei podzielić na federalne, czyli ogólnoirackie media publiczne, oraz kurdyjskie. Irackie media publiczne tworzy Iraqi Media Network (IMN), która obejmuje sieć telewizyjną Al Iraqiyah (kilka kanałów, w tym ogólny oraz informacyjny), radio Al Iraqiyah, dwutygodnik „Magazyn IMN”, agencję prasową Iraqi News Agency (INA) oraz dziennik „Al Sabah”. Wszystkie wspomniane media dysponują portalami internetowymi, są obecne w mediach społecznościowych, a radio i telewizja są dostępne również bezpłatnie online. Wprawdzie media IMN cechuje duży stopień profesjonalizmu, ale system zarządzania nimi nie gwarantuje niezależności i jest determinowany przez podział wpływów między różnymi siłami politycznymi. Skład Rady Nadzorczej jest oparty na zasadzie *muhasasa*³⁰; w skład Rady wchodzi obecnie dwóch szyitów, jeden sunnita, jeden Kurd i jedna chrześcijanka, przy czym obaj szyici i chrześcijanka są związani z proirańskimi milicjami (arab. *muqawama*)³¹, a Kurd reprezentuje znajdującą się w sojuszu z muqawamą Patriotyczną Unię Kurdystanu (PUK). Taki skład Rady Nadzorczej ukształtował się po powołaniu rządu Muhammada Szija al-Sudaniego w październiku 2022 roku, opartego na poparciu sił politycznych związanych z muqawamą. Efektem była również zmiana na stanowisku prezesa IMN, którym w 2024 roku został Karim Hammadi. Nadzór nad mediami sprawuje natomiast podległa parlamentowi Iracka Komisja Mediów i Komunikacji, również upolityczniona. Taki system zarządzania powoduje, że media publiczne są postrzegane jako narzędzie rządu. Dotyczy to zwłaszcza percepcji arabskich sunnitów, którzy postrzegają je jako sektariańskie narzędzie rządzących partii szyickich. Telewizja Al Iraqiyah oraz portal INA stanowią jedno z głównych źródeł informacji na terenach federalnych Iraku, podczas gdy na terenach kurdyjskich ich rola jest marginalna.

²⁹ Na przykład w ostatnich latach w Regionie Kurdystanu represjom poddano szereg dziennikarzy krytykujących PDK. Szerzej na ten temat: J. Bocheńska, P. Sosnowski, W. Repetowicz, *Kurdystan iracki i jego społeczeństwo*, Urząd do Spraw Cudzoziemców, XII 2023, s. 53-54, [online] <https://portalswiatowid.udsc.gov.pl/country-card/86>, 5 IV 2025.

³⁰ System *muhasasa* polega na podziale stanowisk między poszczególne grupy etnoreligijne (*muhasasa at-ta'ifja*) i ugrupowania polityczne (*muhasasa al-hizbja*), szerzej na ten temat: W. Repetowicz, *Etnosektarianizm...*, s. 19.

³¹ Określenie *muqawama* odnosi się do proirańskich komponentów Al-Haszed asz-Szaabi, tj. w szczególności Asaib Ahl al-Hak, Kataib Hezbollah, Harakat Hezbollah al-Nudzaba, Kataib Said al-Suhada, Kataib al-Imam Ali i Kataib Dżund al-Imam, a czasem również Organizacji Badr.

Kurdyjski Rząd Regionalny nie ma swoich mediów, jednakże z uwagi na rolę i zasięgi, a także strukturę właścicielską można za takie uznać grupy medialne (telewizja, portal, radio) Rudaw oraz Kurdistan24. Ta pierwsza należy bowiem do prezydenta Regionu Neczirwana Barzaniego, a ta druga do premiera, a zarazem kuzyna Neczirwana – Masrura Barzaniego. Przy Rudaw działa też ośrodek analityczny Rudaw Research Center, z własną stroną internetową w językach kurdyjskim, arabskim i angielskim. Poza tym większość mediów kurdyjskich jest ściśle związana z określonymi kurdyjskimi partiami politycznymi, a czasem również określonymi frakcjami wewnątrz głównych partii (PDK i PUK)³². Wśród irackich Kurdów największą popularnością cieszy się telewizja Rudaw (przede wszystkim na terenach kontrolowanych przez PDK), następnie związana z opozycyjnym Ruchem Nowej Generacji Szaswara Abdulwahida NRT TV (oglądana przede wszystkim w kontrolowanej przez PUK As-Sulejmaniji), Kurdistan TV (związana z PDK), Kurdsat (związana z PUK), Zagros TV (arabskojęzyczny kanał związany z PDK), a także saudyjska Al Arabiyah, katarska Al Jazeera oraz ogólnokurdyjska Sterk TV (powiązana z nurtem apoistowskim³³).

Głównymi prywatnymi mediami sunnickimi są przede wszystkim telewizje:

- Al Sumaria;
 - Al Sharqiyah;
 - Al Dijlah TV – należąca do sunnickiego polityka Muhammada al-Karbuliego z partii Al-Hal;
 - Al Rasheed TV – zbliżona do byłego sunnickiego przewodniczącego parlamentu i założyciela partii Taqadum Muhammada al-Halbusiego;
 - UTV – należąca do Samada al-Chandżara, syna wpływowego polityka sunnickiego i głównego rywala Halbusiego, Chamisa al-Chandżara, objętego sankcjami USA;
 - TV Al Rafidain – antyzachodnia, a zarazem antyirańska, nadająca ze Stambułu.
- Natomiast kluczowe media szyickie to:
- Telewizja Al Forat – kontrolowana przez Ammara al-Hakima, lidera ugrupowania Al-Hikma i przedstawiciela bardzo wpływowego rodu religijno-politycznego;
 - Telewizja Al. Ahad – kontrolowana przez Kaisa al-Chazaliego, lidera milicji As'aib Ahl al-Haq i jej politycznej reprezentacji bloku Al-Sadiqun;
 - Telewizja Al Ghadeer – kontrolowana przez Organizację Badr i lidera bloku Fatah Hadiego al-Ameriego;
 - Telewizja Al Etejah – kontrolowana przez Kata'ib Hezbollah;
 - Telewizja Al-Nujaba – kontrolowana przez Harakat Hezbollah al-Nujaba;
 - Telewizja Al-Afaq – kontrolowana przez byłego premiera Nuriego al-Malikiego;
 - Telewizja Mowafaq – związana z Kata'ib Sajid Al-Szuhada³⁴.

³² Szczegółowy schemat powiązań właścicielskich mediów kurdyjskich z partiami kurdyjskimi i liderami politycznymi w: *Guide to the Kurdistan...*

³³ Apoizm oznacza odwoływanie się do ideologii Abdullaha Öcalana, ale niekoniecznie organizacyjne związki z Partią Pracujących Kurdystanu (PKK). Sterk TV jest przy tym oskarżana przez władze Regionu Kurdystanu, a w szczególności PDK, o powiązania z PKK i z tego powodu poddawana jest represjom. Powstała po zamknięciu, z tych powodów, telewizji Roj TV.

³⁴ Spośród szyickich telewizji największą popularnością cieszy się telewizja Al Forat, której przekaz jest zdecydowanie bardziej umiarkowany, w porównaniu z telewizjami powiązanymi z milicjami szyickimi,

Do grupy mediów związanych z *muqawamą* można zaliczyć również telewizję Al-Awla, która jest związana z chrześcijańskimi, a zarazem proirańskimi i ściśle powiązanymi z Kata'ib Hezbollah Brygadami Babilon Rajana al-Kildaniego. Istotnymi stacjami telewizyjnymi są również: względnie neutralna telewizja Al-Rabiaa, mocno podatna na narrację antyzachodnią telewizja I-News oraz należąca do szyckiego biznesmena Auna Hussaina al-Chaszloka Al-Baghdadiyah (antyamerykańska, a zarazem antyirańska i kontestująca zmiany polityczne, jakie zaszły w Iraku po 2003 r.). Najpopularniejszymi telewizjami na terenach federalnych Iraku (poza Kurdystanem) są: Al Iraqiyah, Al Sharqiyah, Al Baghdadiyah, Al Sumaria, Al Forat, saudyjska Al Arabiyah, Al Rasheed, amerykańska Al Hurra, katarska Al Jazeera oraz BBC Arabic.

Wśród mediów zagranicznych największą rolę odgrywają sunnickie media arabskie, takie jak katarska Al Jazeera i saudyjska Al Arabiyah. Ponadto bardzo popularna w Iraku jest saudyjska telewizja MBC, która nie ma charakteru informacyjnego, ale niektóre jej programy budzą w Iraku spore kontrowersje, zwłaszcza wśród szyitów (jej popularność wynika jednak z bogatej oferty programowej). Al Jazeera i Al Arabiyah oskarżane były przez szyitów o podsycanie nastrojów antyszyickich i antyrządowych (zwłaszcza w okresie rządów Nuriego al-Malikiego), ale po rozpoczęciu wojny Izraela z Hamasem silnie antyizraelska narracja Al Jazeera spowodowała wzrost zaufania do tej telewizji ze strony szyitów. Istotną rolę odgrywa również finansowana przez USA telewizja Al Hurra, jej istnienie jest jednak zagrożone po decyzjach Donalda Trumpa w sprawie zaprzestania finansowania wydawcy tej telewizji, tj. Middle East Broadcasting Networks (MBN). Mniejszą rolę odgrywają BBC Arabic, a także główne rosyjskie instrumenty oddziaływania na arabskojęzyczną opinię publiczną, tj. Sputnik Arabic oraz RT Arabic. Wpływ rosyjskich instrumentów propagandy jest jednak również pośredni, gdyż bardzo często informacje z nich pochodzące pojawiają się w mediach irackich, w tym kurdyjskich (w mniejszym, choć wciąż znaczącym stopniu dotyczy to też instrumentów chińskich). Rozwój rodzimego rynku medialnego i profesjonalizacja jego formy przekazu spowodowała spadek popularności mediów zagranicznych, niemniej widać okresowe wzrosty oglądalności, zwłaszcza Al Jazeera, Al Arabiyah i RT Arabic, w związku z ważnymi wydarzeniami w polityce światowej, np. wybuchem wojny w Ukrainie.

Irackie społeczeństwo jest bardzo podatne na teorie spiskowe i dezinformację, a jego świadomość, a przez to również odporność, jest w tym zakresie bardzo niska. Sprzyja temu zjawisko „komór echa”³⁵ – w Iraku determinowane przez podziały etnosektariań-

zwłaszcza tworzącymi *muqawama*. Jeśli chodzi o stacje związane z milicjami, to najbardziej profesjonalnie w formie są Al Ahad oraz Al Ghadeer, przy czym Al Ahad jest bardzo agresywna w przekazie (prorosyjska i prochińska, a zarazem bardzo antyamerykańska, antyizraelska i antyturecka, w mniejszym stopniu antybrytyjska). Przekaz Al Ahad dotyczący państw UE jest bardziej stonowany, choć często pozostaje pod wpływem rosyjskiej, a częściowo także chińskiej dezinformacji (m.in. w wyniku dużej skłonności do czerpania informacji z mediów i agencji Rosji i Chin). Własnymi mediami nie dysponuje natomiast obecnie wpływowo politycznie duchowny Mukkada as-Sadr, który zlikwidował je po ogłoszeniu wycofania się z polityki w sierpniu 2022 r. po nieudanej próbie przejścia władzy. Sadr ma jednak największe zasięgi, jeśli chodzi o obserwujących na platformie X (2,3 mln), mimo iż jego oświadczenia są tam publikowane nieregularnie.

³⁵ „Komory echa” to schemat polegający na absorpcji tylko tych informacji, które potwierdzają nasze poglądy. Szerzej np.: S. Heshmat, *What Is Confirmation Bias*, Psychology Today, 23 IV 2015,

skie – a także lojalności partyjne w ramach grup etnosektariańskich. Nośnikami teorii spiskowych są popularne w irackim społeczeństwie nieformalne kanały transmisji informacji, takie jak bazy, kawiarnie, meczety, piątkowe spotkania plemienne i klanowe itd. Związane jest to z irackim stylem życia, który pociąga za sobą intensywne kontakty interpersonalne – rozmowy na tematy społeczne i polityczne są powszechne podczas takich spotkań.

Ogromną rolę w uzyskiwaniu przez Rosję i Chiny wpływu na irackie środowisko informacyjne ma też publiczna aktywność dyplomatów tych państw. Chodzi w szczególności o rosyjskiego ambasadora Elbrusa Kutraszewa. Jest on bardzo aktywny w przestrzeni informacyjnej, jest przy tym etnicznym Czeczenem, blisko związanym z Ramzaniem Kadyrowem, i wykorzystuje w budowaniu kontaktów fakt bycia muzułmaninem³⁶. Najbardziej intensywne działania Kutraszewa dotyczą obszaru wpływów muqawamy, w tym w mediach z nią związanych. Dyplomacja chińska działa natomiast znacznie subtelniej, a największą intensywność jej aktywności można zaobserwować w kurdyjskim środowisku informacyjnym, przede wszystkim w odniesieniu do Rudaw i Kurdistanu²⁴. Obejmuje ona zwłaszcza publikację artykułów przez chińskiego konsula Liu Juna, regularne spotkania z redakcjami oraz organizowanie wizyt studyjnych i szkoleń dla dziennikarzy w Chinach.

WRAŻLIWOŚCI SPOŁECZNE I PSYCHOLOGICZNE

Zgodnie z systematyką przyjętą w raporcie Fundacji Info Ops Polska wrażliwości społeczne obejmują takie aspekty jak: wrażliwości religijne i społeczno-religijne, sektarianizm i etnosektarianizm, podziały etniczne, wrażliwości polityczne i dotyczące bezpieczeństwa, oddziaływanie zagraniczne. Problematyka wrażliwości psychologicznych opisana została na podstawie analizy kulturowej, ekonomicznej i psychospołecznej społeczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem stresorów psychologicznych, np. wielopokoleniowych traum wojennych.

Irak jest państwem etnosektariańskim, w którym podziały tożsamościowe odgrywają kluczową rolę i mogą być wykorzystywane do oddziaływania informacyjnego oraz operacji wpływu. Sektarianizm związany jest z pojęciem *ta'ife* w znaczeniu pejoratywnym oraz *mazhab* w znaczeniu neutralnym. To drugie pojęcie odnosi się do szkół prawa islamskiego, w tym szkoły dżafaryckiej tożsamej z szyizmem imamickim, a także czterech głównych szkół sunnickich. Konstytucja iracka odwołuje się do tych pojęć; zakazuje szerzenia nienawiści ze względu na przynależność do poszczególnych *mazahab*, potępiając w preambule sektarianizm (*at-ta'ifija*) oraz rasizm, rozumiany jako wywoływanie wrogości między poszczególnymi grupami etnicznymi, w szczególności Arabami i Kurdami. Pojęcie *mazhab* ma jednak wymiar wyłącznie teologiczny, a nie tożsamościowy. Opis

[online] <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/science-choice/201504/what-is-confirmation-bias>, 5 IV 2025.

³⁶ Patronimik Kutraszewa brzmi jednak Kirilowicz, co może sugerować, że jego rodzina nie była zbyt religijna.

rzeczywistości politycznej w Iraku, opartej na niesformalizowanej zasadzie podziału stanowisk między poszczególnymi grupami etnosektariańskimi, w piśmiennictwie arabskojęzycznym opiera się natomiast na pojęciu *muhasasa at ta'ifja*. Ponieważ tożsamość sektariańska ma wymiar nie tylko religijny, ale również kulturowy, pojęcie *mazhab* jest zatem nieadekwatne do tego opisu. Z kolei – jak wskazuje Fuad Jomma – pojęcie *at-ta'ifja* jest często używane w celu dyskredytacji przeciwników politycznych³⁷. Fanar Haddad podaje w wątpliwość sens używania tego pojęcia, stwierdzając, że *pejoratywny kontekst oraz emocje wywoływane przez pojęcie „sektarianizm” zaciemniają nasze rozumienie tożsamości sektariańskiej w Iraku. Podczas gdy „sektarianizm” jest często rozumiany jako coś co jest nieodłącznie dyskryminacyjne i dlatego powinien zostać odrzucony, nie powinno to ukazywać w takich samych ciemnych barwach uprawnionych tożsamości sektariańskich i sektariańskiej ekspresji*³⁸. To podejście wydaje się najwłaściwsze, zwłaszcza jeśli uwzględni się dokonany przez Haddada podział tożsamości sektariańskiej na banalny, pasywny i asertywny (w tym jego szczególną postać – agresywną)³⁹. Tożsamość sektariańska, sama w sobie, nie musi bowiem prowadzić do wrogości sektariańskiej, ale pod wpływem określonych czynników może ją spowodować. Czynniki te stanowią zatem kluczowy obszar wrażliwości społecznej w Iraku. Ponieważ na podział sektariański nakłada się podział etniczny⁴⁰, należy raczej mówić o tożsamości etnosektariańskiej.

Irak jest krajem w zdecydowanej większości muzułmańskim, co oznacza, że ataki na islam i związane z nim symbole, postacie oraz pojęcia mogą spotykać się z gwałtownymi reakcjami. To również stwarza duże możliwości manipulowania emocjami społecznymi. Obszarem wrażliwym jest przy tym kwestia odmiennych narracji historyczno-religijnych między szyitami a sunnitami⁴¹. Również koegzystencja międzyreligijna stanowi obszar wrażliwy, co powoduje, że publiczne ataki na inne niż islam religie, zwłaszcza po wojnie z ISIS (ludobójstwo jezydów, niszczenie kościołów), są w zasadzie niedopuszczalne. Nie zawsze jest to jednak tożsame z postawami indywidualnymi. Ponadto obszarem wrażliwym jest kwestia krytyki autorytetów religijnych, w szczególności mardzi Alego as-Sistaniego.

³⁷ F. Jomma, *Wpływ podziałów...*, s. 76.

³⁸ F. Haddad, *Sectarian Relations and Sunni Identity in Post-civil War Iraq*, [w:] *Sectarian Politics in the Persian Gulf*, red. L.G. Potter, London 2013, s. 72, [online] https://www.academia.edu/6813102/Sectarian_Relations_and_Sunni_Identity_in_Post-Civil_War_Iraq, 4 IV 2025.

³⁹ F. Haddad, *Sectarianism...*, s. 25.

⁴⁰ Główne grupy etnosektariańskie to szyici (rozumiani przede wszystkim jako Arabowie-szyici, ale czasem również uwzględniający szyicką mniejszość w innych grupach etnicznych), sunnici (rozumiani jako Arabowie-sunnici) oraz Kurdowie (bez względu na przynależność religijno-sektariańską), jednak pojęcie to obejmuje również inne grupy, których tożsamość definiowana jest przez odwołanie się do kategorii etnicznych lub religijnych, a czasem obu. W Iraku istnieją bowiem również grupy endogamiczne, takie jak jezydzi czy Szabakowie, u których jednoznaczne rozdzielenie tożsamości religijnej i etnicznej jest niemożliwe i jest często przedmiotem sporów i manipulacji, co również należy uznać za poważną wrażliwość społeczną.

⁴¹ Na przykład po tym, jak saudyjska telewizja MBC zaplanowała na okres ramadanu w 2025 r. emisję serialu o twórcy dynastii Umajjadów Muawiji, który przez szyitów postrzegany jest jednoznacznie negatywnie, Iracka Komisja Mediów i Komunikacji zakazała jego nadawania na terenie Iraku.

Wśród innych tematów wrażliwych społecznie należy wymienić kwestię homoseksualizmu (mocno eksploatowaną w narracjach antyzachodnich), zasad plemiennych (zwłaszcza niezgodnych z prawami człowieka, prawem irackim oraz prawem szariatu), prawa rodzinnego (zwłaszcza dozwolonego wieku zawarcia małżeństwa i jego konsumpcji, a także automatycznego przypisywania religii ojca jego dzieciom, w tym przysposobionym). Na sposobie postrzegania niektórych państw przez społeczeństwo irackie lub jego poszczególne części spoczywają obciążenia historyczne i/lub tożsamościowe. Dotyczy to w szczególności USA (interwencja w 2003 r. i późniejsza okupacja, a także wsparcie dla Izraela), Izraela (za wzywanie do normalizacji stosunków z Izraelem grozi nawet kara śmierci), Wielkiej Brytanii (zarzuty dotyczące kolonializmu), a także Turcji, Iranu i sunnickich państw arabskich (stosunek bardzo zróżnicowany, zależny od tożsamości etnosektarianskiej i preferencji politycznych).

W raporcie Fundacji Info Ops Polska stwierdzono, iż *stresory psychologiczne w Iraku są wielowymiarowe i głęboko zakorzenione w traumatycznej historii, niestabilności politycznej, napięciach religijnych i kryzysach gospodarczych. Ich skutki są widoczne zarówno na poziomie indywidualnym, jak i społecznym, prowadząc do wzrostu problemów psychicznych, takich jak depresja, lęki i PTSD. Rozwiązanie tych problemów wymaga kompleksowego podejścia, które uwzględnia poprawę systemów zdrowia psychicznego, edukację społeczeństwa oraz odbudowę więzi społecznych. Irakijczycy, mimo ogromnych trudności, wykazują wyjątkową odporność, która może być fundamentem dla przyszłych zmian*⁴².

Wielopokoleniowe traumy wojenne są głównym obszarem wrażliwości psychologicznej społeczeństwa irackiego. Choć po wyparciu ISIS z Iraku w 2017 roku doszło do względnej stabilizacji (zwłaszcza od czasu objęcia urzędu premiera przez Muhammada Sziję as-Sudaniego w 2022 r.), to jej trwałość wciąż nie jest pewna. Na stan psychiczny Irakijczyków wpływa przede wszystkim to, iż od 1980 roku byli poddani stresorom psychologicznym związanym z burzliwą historią tego państwa, w szczególności z takimi wydarzeniami jak: wojna iracko-irańska (1980-1988; ok. 200 tys. zabitych i 400 tys. rannych); ludobójstwo dokonane w ramach operacji Al-Anfal, w tym atak gazowy na Halabdzę (1988, ok. 100 tys. zabitych); inwazja na Kuwejt i międzynarodowa odpowiedź w postaci operacji Pustynna Burza, a także krwawo stłumione powstanie na południu Iraku (1990-1991, ok. 200 tys. zabitych); izolacja Iraku związana z nałożonymi na ten kraj sankcjami (1991-2003); inwazja USA i okupacja Iraku połączona z wojną domową między szyitami (głównie Armią Mahdiego Muktady as-Sadra) a sunnitami (głównie Al Kaidą Abu Musaby az-Zarkawiego) w latach 2003-2011; wojna z ISIS (2014-2017).

Szczególnie narażeni na oddziaływanie stresorów psychologicznych związanych z wojną są młodzi Irakijczycy, przy czym aż 36% populacji tego kraju w 2024 roku nie miało ukończonych 15 lat⁴³, a od 2003 do 2024 roku populacja kraju wzrosła z 25 mln

⁴² Fundacja Info Ops Polska, *Badanie środowiska...*, s. 62.

⁴³ *Analysis of Iraq's 2024 Census Results: a Deep Dive into Demographic Shifts and National Trends*, Kurdistan24, 24 II 2025, [online] <https://www.kurdistan24.net/en/story/826489/analysis-of-iraqs-2024-census-results-a-deep-dive-into-demographic-shifts-and-national-trends>, 4 IV 2025.

do 45 mln⁴⁴. Oznacza to, że kilka milionów irackich dzieci dorastało w warunkach wojny z ISIS, a zdecydowana większość populacji urodziła się po inwazji USA na Irak w 2003 roku. Zaledwie kilka milionów Irakijczyków pamięta czasy sprzed wojny iracko-irańskiej. Wojna z ISIS spowodowała masowe przesiedlenia ludności, co negatywnie wpłynęło na dostęp dzieci do edukacji. Mimo że od 1976 roku w Iraku istnieje obowiązek szkolny, to odsetek analfabetyzmu jest na względnie wysokim poziomie: 15%⁴⁵. Znaczna część irackich dzieci, w szczególności pochodzących z terenów objętych w latach 2014-2017 walkami z ISIS, cierpi na PTSD, co objawia się koszmarami sennymi, unikaniem bodźców i hiperaktywnością. Raport Fundacji Info Ops Polska wskazuje też na inne skutki traumatycznych doświadczeń irackich dzieci: izolację społeczną (konsekwencją są problemy interpersonalne, samotność i wykluczenie społeczne), agresję i nadmierne reakcje emocjonalne (przemoc jako mechanizm obronny)⁴⁶, zaburzenia komunikacyjne, problemy z integracją w szkole i w społeczności oraz trudności adaptacyjne⁴⁷.

Trauma wojenna nie jest jedynym stresorem psychologicznym negatywnie wpływającym na stan psychiczny Irakijczyków. Innym jest niestabilność polityczna i ekonomiczna. W grudniu 2024 roku w Iraku wciąż było ok. 1 mln osób wewnętrznie przesiedlonych (IDP), a ok. 100 tys. mieszkało w obozach dla uchodźców⁴⁸. W szczytowym momencie wojny z ISIS w Iraku było prawie 3,5 mln IDP⁴⁹. W 2024 roku 17,6% populacji żyło w stanie ubóstwa, co i tak było spadkiem w porównaniu z 21,5% w 2022 roku.⁵⁰ Współczynnik bezrobocia w 2023 roku wyniósł 15,6%⁵¹, a tylko niespełna 42% populacji w wieku powyżej 15 lat jest ekonomicznie aktywna⁵². Problemy pogłębia słabość sektora prywatnego i rentierski charakter państwa (gospodarka niemal wyłącznie oparta na ropie), a także słabość infrastruktury i usług komunalnych. Generuje to apatię lub patologiczną aktywność zastępczą części młodego pokolenia.

⁴⁴ *Population of Iraq...*

⁴⁵ *Analysis of Iraq's...*

⁴⁶ Przykładem może być aktywność nielegalnej sekty szyickiej Al Allahiyah, znanej też jako Al-Qurban, która składa ofiary ze swoich członków w ramach kultu imama Alego. Aktywność tej grupy nasiliła się od 2023 r., a jej członkowie losują między sobą, kto ma zostać złożony w ofierze. Szerzej na ten temat m.in.: 'Cult' Murders in Southern Iraq Provoke Fears of Rising Youth Extremism, Amwaj Media, 25 VI 2024, [online] <https://amwaj.media/en/media-monitor/cult-muders-in-southern-iraq-provoke-fears-of-rising-youth-extremism>, 4 IV 2025.

⁴⁷ Fundacja Info Ops Polska, *Badanie środowiska...*, s. 64-65.

⁴⁸ *Iraq, Internally Displaced People*, UNHCR, [online] <https://www.unhcr.org/iq/internally-displaced-people>, 4 IV 2025.

⁴⁹ *Iraq – IDP Locations and Populations (August 2016)*, IOM, Displacement Tracking Matrix, VIII 2016, [online] <https://dtm.iom.int/reports/iraq-%E2%80%94-idp-locations-and-populations-august-2016>, 4 IV 2025.

⁵⁰ *Iraq Census: Demographic Shift, Poverty Decline*, Shafaq News, 16 II 2025, [online] <https://shafaq.com/en/Iraq/Iraq-census-Demographic-shift-poverty-decline>, 5 IV 2025.

⁵¹ *Iraq Unemployment Rate*, Trading Economics, [online] <https://tradingeconomics.com/iraq/unemployment-rate>, 4 IV 2025.

⁵² *Final 2024 Census Results: Iraq's Population at 46,1 mln*, PUK Media, 24 II 2025, [online] <https://www.pukmedia.com/EN/Details/77647>, 4 IV 2025.

Ważny obszar wrażliwości psychologicznych związany jest z centralną rolą rodziny (i jej patriarchalnym modelem) oraz szerzej rozumianej wspólnotowości (w szczególności klanów i plemion) w życiu Irakijczyków. Rodzina stanowi źródło wsparcia emocjonalnego, ochronę przed izolacją społeczną oraz pomaga w radzeniu sobie z traumą. Przynależność klanowo-plemienna i związana z nią solidarność wspólnotowa (*asabijja*) zapewnia ochronę w sytuacjach konfliktowych, stąd osoby żyjące poza tą strukturą są w takich wypadkach na słabszej pozycji. Taka sytuacja prowadzić może do szeregu problemów i patologii, zwłaszcza w odniesieniu do kobiet, a rozwiązania wynikające z prawa plemiennego są często niezgodne z prawem stanowionym, a nawet prawem szariatu⁵³. Migracje, w tym wymuszone przez wojnę, wpłynęły negatywnie na stabilność struktur wspólnotowych, w tym tradycyjną funkcjonalność rodziny.

KLUCZOWE OBSZARY WPŁYWU ZEWNĘTRZNEGO I ZASOBY FIMI

Fundacja Info Ops Polska dokonała w swoim raporcie podziału obszarów wpływu zewnętrznego na: ekonomiczny; humanitarny; religijny; geopolityczny i bezpieczeństwa; ideologiczny; tożsamościowy. Kluczowe zasoby FIMI zostały natomiast usystematyzowane według następujących kategorii: firmy; NGO; przywódcy religijni; przywódcy polityczni; przywódcy wojskowi, współpraca militarna i wojskowe formacje niepaństwowe; media tradycyjne i nietradycyjne, liderzy opinii; współpraca akademicka i naukowa. Analiza objęła przy tym nie tylko Rosję i Chiny, ale również Iran, Turcję, państwa arabskie oraz Zachód.

Wpływy rosyjskie w Iraku determinowane są w znacznym stopniu rolą, jaką Rosja odgrywa w branży gazowo-naftowej w Iraku, w tym w Regionie Kurdystanu. Według deklaracji Kutraszewa *inwestycje Rosji w sektor naftowo-gazowy w Iraku przekraczają 20 miliardów dolarów, a stosunki między oboma państwami przechodzą przez najlepszą fazę i stale się rozwijają, Rosja jest liderem inwestycji naftowych w Iraku, wyprzedzając Stany Zjednoczone i Chiny*⁵⁴. Aktywność Rosji w tym obszarze generuje wpływy przede wszystkim w Regionie Kurdystanu, co jest związane z umową, jaką Rosnieft podpisał w 2017 roku z Regionalnym Rządem Kurdystanu w Iraku, dotyczącą rozwoju infrastruktury energetycznej i rozszerzenia współpracy w obszarach ropy i gazu. Cytując raport Fundacji Info Ops Polska: *rosyjska spółka okazała się wówczas kotłem ratunkowym dla rządzącej w Kurdystanie PDK i rodziny Barzanich wpompowując 3,2 mld USD na rzecz przyszłych dostaw ropy, z czego 1,2 mld USD poszło na pokrycie deficytu budżetowego KRG. W 2019 r. 1,8 mld USD zobowiązania KRG wobec Rosnieftu zostało skonwertowane na 60 % udziału w rurociągu łączącym Kurdystan z Turcją (w którym przesył został wstrzymany w 2023 r., po wyroku arbitrażu międzynarodowego między Turcją i Irakiem,*

⁵³ W. Repetowicz, *Etnosektarianizm...*, s. 337.

⁵⁴ السفير الروسي: علاقاتنا ببغداد تمر بأفضل مراحلها [alsāfiru alrūwsī: 'alāqātunā bibaghdādi tumirū biāfḍali marāḥilihā; Ambasador Rosji: Nasze stosunki z Bagdadem są idealne], „Al Sabah” 2025, 12 II, [online] <https://alsabaah.iq/110046-.html>, 12 II 2025.

niekorzystnym dla Turcji). Pozostałe 40 % należą do KAR Group – spółki kontrolowanej przez rodzinę Barzani i kierowanej przez lojalnego wobec niej Szeikha Baza Karima. Ponadto w 2020 r. ujawniono, że Rosneft zapłacił 250 mln USD „konsultantowi” w celu zapewnienia sobie kontraktów w Kurdystanie (istnieją podejrzenia, iż była to łapówka przekazana rodzinie Barzanich). Tworzy to zatem wspólnotę interesów między PDK, Rosją i Turcją w kwestii wznowienia operacyjności tego rurociągu, a Kutraszew wielokrotnie wypowiadał się na temat konieczności wznowienia eksportu z Kurdystanu⁵⁵.

Aktywność Rosji w innych sektorach własnej gospodarki jest bardzo mała, podobnie jak jej aktywność w obszarze humanitarnym, choć propaganda rosyjska stara się przedstawiać w tym zakresie inny obraz. Istotne znaczenie ma natomiast rosyjskie oddziaływanie na obszar współpracy akademickiej, w szczególności program stypendiów dla irackich – w tym kurdyjskich – studentów.

W obszarze religijnym kluczowym instrumentem oddziaływania rosyjskiego jest prezentowanie siebie jako państwa, w którym islam jest religią rdzenną. Wykorzystuje to Kutraszew: podkreśla, że jako Czeczen jest muzułmaninem. Rosja oddziałuje również na irackich chrześcijan poprzez kreowanie swojego wizerunku jako obrońcy chrześcijaństwa przed radykalnym islamem. W tym obszarze na szczególną uwagę zasługują bardzo bliskie związki patriarchy Asyryjskiego Kościoła Wschodu Mar Awy III z przywódcą rosyjskiego prawosławia Cyrylem (choć kościół ten nie ma nic wspólnego z prawosławiem) i jego aktywne wspieranie rosyjskich narracji. Obszarem operacji wpływu Rosji jest też *mugawama*, co jest efektem głównie intensywnych kontaktów Kutraszewa z liderami milicji oraz z kluczowymi politykami związanymi z tą formacją (w szczególności Kaisem al-Chazalim). Relacje te nabrały dynamiki od 2022 roku i obejmują nieformalne dostawy sprzętu wojskowego i uzbrojenia, a także koordynację działań wojskowych i propagandowych (np. kanał w mediach społecznościowych o nazwie Sabareen News opublikował piosenkę propagującą Grupę Wagnera, używając terminologii i symboliki bliskiej irackim szyitom). Rosja zachęca też liderów milicji szyickich do składania oficjalnych wizyt, a media z nimi związane często bezkrytycznie powielają narrację rosyjską i propagują wypaczony obraz wojny w Ukrainie, w którym Rosja jest niezwykczona, Ukraina to wielki przegrany, a Zachód podżega do wojny, używa Ukrainy jako narzędzia ataku na Rosję i odpowiada za zniszczenie Ukrainy.

W wymiarze ideologicznym Rosja wykorzystuje podatność części Irakijczyków na narrację antydemokratyczną poprzez budowanie skojarzeń między „szerzeniem zachodniej demokracji”, „zniszczeniem Iraku” w wyniku inwazji USA w 2003 roku i „degeneracją moralną” Zachodu (prezentując siebie jako obrońcę wspólnych wartości, zagrożonych jakoby przez Zachód np. promowaniem LGBT), a także poprzez sugerowanie hipokryzji Zachodu w zakresie odnoszącym się do praw człowieka (tworzenie obrazu Zachodu bezkrytycznie wspierającego działania Izraela wobec Palestyńczyków). Narzędziem wpływu Rosji w Regionie Kurdystanu jest też stosunkowo liczna diaspora kurdyjska w Rosji oraz relacje historyczne, w szczególności pobyt Mustafy Barzaniego w ZSRR w latach 1946-1958.

⁵⁵ Fundacja Info Ops Polska, *Badanie środowiska...*, s. 97.

Aktywność chińską w Iraku cechuje znacznie większa subtelność i dywersyfikacja. Irak jest państwem niezwykle ważnym dla Chin – jest trzecim największym dostawcą ropy (z perspektywy Iraku Chiny są największym odbiorcą ich ropy). Chiny są również bardzo aktywne w branży telekomunikacyjnej, high-tech oraz budowlanej; stanowią coraz większą konkurencję dla wpływów USA w gospodarce Iraku. W 2022 roku premier Sudani podpisał z Chinami umowę „ropa za odbudowę” (100 tys. baryłek dziennie), a umowa ta była negocjowana przez premiera Abdel-Mahdiego w 2019 roku (media szyckie kolportują w związku z tym teorię spiskową, iż protesty w Iraku w 2019 r. zostały wywołane przez USA, by obalić rząd Abdel-Mahdiego i nie dopuścić do zawarcia tej umowy). Dokument budzi kontrowersje z uwagi na brak transparentności. W marcu 2024 roku Chiny zawarły też umowę z Al-Haszedeem asz-Szaabim w sprawie porozumienia między spółką Al-Muhandis a chińskim CMEC⁵⁶. W Regionie Kurdystanu Chiny odpowiedzialne są za 49,06% wszystkich inwestycji⁵⁷.

Chiny prowadzą też intensywną działalność w obszarze informacyjno-kulturalnym w Regionie Kurdystanu: organizują wizyty dziennikarzy kurdyjskich w Chinach, a także rozwijają współpracę instytucjonalną z kurdyjskimi organizacjami, np. z Chawi Kurd, wpływową instytucją kulturalną. W ten sposób Chiny propagują swoją ideologię i zwalczają demokratyczne i liberalne wzorce zachodnie. Jak zaznaczono w raporcie Fundacji Info Ops Polska: *ponadto w Kurdystanie aktywne są chińskie służby bezpieczeństwa Guoanbu, które w ramach rozszerzania swojej roli i zabiegania o względy lokalnej inteligencji oraz uzyskiwania dostępu do decydentów regionu planują założenie firmy medialnej, która będzie tłumaczyć chińskie książki na kurdyjski, aby dotrzeć do szerszej publiczności*⁵⁸. W obszarze naukowo-akademickim natomiast, *poprzez Akademię Information and Communication Technology Huawei oferują kursy i certyfikaty na Uniwersytecie Libańsko-Francuskim (LFU), Uniwersytecie Garmyan, Uniwersytecie Dohuk, Politechnice Sulaymaniyah i Uniwersytecie Salaheddin*⁵⁹. Fundacja Info Ops Polska zauważa, iż *współpraca z Chinami koreluje z coraz bardziej pogarszającą się sytuacją w Kurdystanie jeśli chodzi o demokrację i prawa człowieka, w tym wolność prasy, ze względu na autorytarne zapędy rodzin Barzanich i Talabanich*⁶⁰.

TECHNIKI I TAKTYKI MANIPULACJI – WIODĄCE NARRACJE I PRZYKŁADY MANIPULACJI

W raporcie Fundacji Info Ops Polska czytamy, iż *rosyjskie operacje wpływu w Iraku są oparte na rozbudowanym katalogu technik i taktyk działań psychologicznych. Fundamentem jest konsekwentne modelowanie przestrzeni informacyjnej w celu uzyskania*

⁵⁶ Tamże, s. 99.

⁵⁷ Tamże, s. 100.

⁵⁸ Tamże, s. 108.

⁵⁹ Tamże, s. 103.

⁶⁰ Tamże.

*i zarządzania pożądanymi efektami informacyjnymi. [...] Techniki i taktyki wykorzystywane przez Rosję są wielowarstwowe, połączone i uzupełniają się wzajemnie, obejmując sfery informacyjną, medialną, polityczno-dyplomatyczną, gospodarczą, energetyczną, wojskową oraz społeczną*⁶¹.

Celem rosyjskich działań informacyjnych jest zbudowanie obrazu Rosji jako wiarygodnego, silnego partnera, walczącego z zachodnim kolonializmem i imperializmem, sprzeciwiającego się hegemonicznym zapędom USA i szanującego suwerenność innych państw, a także obrazu Zachodu jako agresywnego, chciwego i narzucającego swoją wolę innym państwom, by zagarnąć ich bogactwa oraz szerzyć moralne zepsucie. Rosja osiąga swoje cele, stosując takie taktyki jak korumpowanie lokalnych dziennikarzy i liderów opinii, wspieranie teorii spiskowych, sianie zamętu wokół debat publicznych (np. na temat obecności wojsk USA w Iraku) oraz *wtórny masową dystrybucję treści propagandowych i manipulacyjnych, które odnoszą się do wcześniej wprowadzonych treści dezinformacyjnych w celu ich legitymizacji i tworzenia wrażenia wiarygodności. Proces manipulacji wtórnej jest realizowany przy użyciu kontrolowanych lokalnych dziennikarzy, portali informacyjnych, stacji radiowych, wysoką aktywność personelu, w tym politycznego w mediach ogólnokrajowych*⁶².

Przykładem takiej wtórnej dystrybucji są działania podjęte w irackim środowisku informacyjnym dotyczące rzekomych masowych mordów, których polskie wojsko miało dokonywać w 2021 roku na migrantach przekraczających granicę białorusko-polską (większość w tym czasie stanowili obywatele Iraku); w narracji wykorzystano osobę polskiego dezertera Emila Czechki. Pierwotne treści dezinformacyjne zostały stworzone przez białoruski aparat propagandowy w styczniu 2022 roku po pojawieniu się Czechki na Białorusi, gdzie zaczął on opowiadać o rzekomych egzekucjach. Sam Czechko miał się „przyznać” do zabicia 240 migrantów. Media irackie podawały w tym czasie informacje na temat tych twierdzeń⁶³. 22 czerwca 2022 roku Białoruś, wykorzystując media irackie, poinformowała o rzekomym przekazaniu „dowodów” w tej sprawie. Narracja w mediach irackich, zwłaszcza związanych z *muqawama*, oraz innych o antyzachodniej proveniencji oparta była wyłącznie na białoruskiej wersji, a czasem zawierała również nieprawdziwe informacje o wystosowanych przez Irak żądaniach wszczęcia międzynarodowego śledztwa. Informacje o tym, w jednoznacznie negatywnym dla Polski tonie, pojawiały się również w mediach ogólnoarabskich, np. w Al Jazeera⁶⁴. Mimo dementi ze strony rządu irackiego, iż nie otrzymał on żadnych „dowodów”, oskarżenia pod adresem Polski pojawiały się w irackich mediach do końca czerwca. Na przykład publiczne medium „IMN Magazine” opublikowało 30 czerwca materiał, w którym oskarżało Polskę o rasizm w związku z rzekomym odmiennym traktowaniem uchodźców

⁶¹ *Tamże*, s. 126.

⁶² *Tamże*, s. 127.

⁶³ *Tamże*, s. 146-147.

⁶⁴ العراق.. صدمة وذهول بعد تقارير مزعومة عن إعدام لاجئين عراقيين في بولندا [aḥ'irāqu .. ṣadmaṭuⁿ wadhūhūlu ba'da tqāryri maẓ'ūmatī 'aṇ aḥ'dāmi lājīīyina 'arāqaya'yni fī būlāndā; Irak: Szok i zdziwienie po doniesieniach o egzekucji irackich uchodźców w Polsce], Al Jazeera Arabic, 24 VI 2022, [online] <https://www.youtube.com/watch?v=pROx90FXOjY>, 5 IV 2025.

z Ukrainy i migrantów na granicy białoruskiej i nawiązało do sprawy Czeckzi: *Podczas spotkania z delegacją iracką Centralne Biuro Komitetu Śledczego na Białorusi ujawniło, że udokumentowało przestępstwa popełnione przez polskie siły bezpieczeństwa na 135 obywatelach Iraku na granicy białorusko-polskiej w 2021 r. [...] Międzynarodowy Trybunał Karny w Hadze rozpatrzy oświadczenie białoruskich obrońców praw człowieka w sprawie „ludobójstwa migrantów” w Polsce. Polska, oskarżona o popełnienie tych zbrodni, próbuje wymazać światową pamięć i przedstawić się jako naród, który bierze na siebie moralną i humanitarną odpowiedzialność za ukraińskich imigrantów*⁶⁵. Temat migracji do Europy, przebiegającej także przez granicę polsko-białoruską, pozostaje obecny w irackim środowisku informacyjnym i choć większość informacji jest neutralna, to incydentalnie pojawiają się też zmanipulowane przekazy, w których sugeruje się, że za los migrantów, a także rzekome nadużycia ze strony strażników granicznych winę ponosi Zachód, w tym Polska. Anas al-Azawi potwierdza, że *temat nielegalnej imigracji, jej konsekwencji i tragedii humanitarnych zajmuje dużo miejsca w irackich mediach, zwłaszcza w związku z przypadkami pojawiania się ofiar irackich w konwojach nielegalnych imigrantów, [...] (pojawiają się) żądania od rządu (irackiego) aby podjął środki w celu zapobiegania nielegalnej imigracji i powstrzymania działalności gangów przemytników ludzi*⁶⁶. Azawi zwraca też uwagę na to, że w Iraku panują duże obawy, iż młodzi iraccy migranci zostaną wykorzystani w wojnie rosyjsko-ukraińskiej.

Innym tematem, który stanowi podstawę działań dezinformacyjnych wymierzonych w Polskę, jest wojna w Ukrainie i rzekome plany zajęcia zachodniej Ukrainy. Narracja na ten temat pojawiła się również w mediach ogólnoarabskich, np. Sky News Arabia powoływał się w swym materiale z 17 listopada 2022 roku na „polską gazetę Dziennik” (فديدن لوبلا ”كيني زي,“ قفي حص), twierdząc, że *Polska uruchomiła plan odzyskania od Ukrainy historycznych ziem [...] wprowadziła na Ukrainę kobiety batalion polskich najemniczek [...] na Ukrainie walczy obecnie 1800 polskich najemników [...] Warszawa podzieli część terytorium (Ukrainy) ze swoimi sąsiadami*⁶⁷. Fundacja Info Ops Polska, korzystając z modelu DISARM RED, przeprowadziła szczegółową analizę rosyjskiej dezinformacji w irackiej przestrzeni informacyjnej, wymierzonej w Polskę i dotyczącej rzekomych planów aneksji zachodnich obwodów Ukrainy⁶⁸. Dezinformacja została przeprowadzona w trzech fazach (planowanie, przygotowanie, wykonanie) na podstawie działań taktycznych: planowanie celów (techniki: poníženie przeciwnika – propagowanie negatywnego obrazu Polski; motywacja działania – Polska

⁶⁵ فظائع ملف المهاجرين العراقيين تعري سلوك بولندا [faẓāyī ‘u malafī almuḥājirīna al‘arāqayāyṇi ta‘rī sulūka būlaṇdā; Okropne fakty dotyczące irackich migrantów obnażają zachowanie Polski], „IMN Magazine” 2022, 30 VI, [online] <https://magazine.imn.iq/archives/20259>, 5 IV 2025.

⁶⁶ Wywiad ekspercki z dr. Anasem al-Azawi, 30 XI 2024 (dokument w postaci PDF w archiwum własnym).

⁶⁷ دام غربي اوكرانيا.. هل بدأت بولندا تقسيم جارتها؟ [damā għarbuī āwakarānīā .. haḷ badāāt būlaṇdā taqṣīmi jāratiḥā ?; Aneksja Zachodniej Ukrainy: Czy Polska zaczęła dzielić swojego sąsiada?], Sky News Arabia, 17 XI 2022, [online] <https://www.skynewsarabia.com/world/1572182> - ضم- غربي-اوكرانيا-بدأت-بولندا-تقسيم-جارتها؟, 5 IV 2025.

⁶⁸ Fundacja Info Ops Polska, *Badanie środowiska...*, s. 156-159.

jako agresor zamierzający zagarnąć ukraińskie ziemie; podważenie – Polska jako kraj zawdzięczający coś Rosji); selekcja kanałów i zdolności (techniki: zasoby internetowe – strony o afiliacji rosyjskiej i prorosyjskiej); rozwinięcie narracji (techniki: wykorzystanie istniejących narracji – Polska ma w planach atak na Ukrainę i zajęcie części jej ziem; wykorzystanie teorii spiskowych – nastawiona na agresję militaryzacja Polski i wysyłanie sił pokojowych w celu zajęcia ukraińskiego terytorium); rozwinięcie kontentu (techniki: zniekształcenie faktów, rozwinięcie kontentu tekstowego, rozwinięcie kontentu obrazowego np. cytowanie ekspertów potwierdzających plany Polski, publikowanie map); przygotowanie zasobów (techniki: przygotowanie własnych zasobów medialnych, np. RT Arabic); przygotowanie potwierdzenia (techniki: włączenie zaufanych źródeł, wykorzystanie i cytowanie źródeł wojskowych, ekspertów, przedstawicieli rządu, znanych dziennikarzy); dostarczenie kontentu (techniki: wprowadzenie kontentu do obiegu poprzez publikację materiałów w mediach)⁶⁹. W konkluzji raportu Fundacji stwierdzono, iż *bieżąca odsłona tej kampanii sugeruje, że Polska, Węgry, Rumunia oraz inne kraje zachodnie już „planują” podział Ukrainy na konkretne terytoria. Poprzez przypisanie rzekomych przygotowań do aneksji realizowanych przez NATO, propaganda próbuje zdyskredytować wsparcie Zachodu dla Ukrainy i wpisać te tezy w dezinformację o ofensywnych planach NATO. Przekazy te są równolegle wykorzystywane do działań propagandowych, które przedstawiają Rosję w fałszywym świetle państwa broniącego się, a nie atakującego zbrojnie Ukrainę (strategia odwróconej logiki). Rosja konsekwentnie wykorzystuje retorykę porównującą Ukrainę i Zachód do nazizmu. Tego rodzaju odwołania mają wywołać emocjonalną reakcję i „legitymizować” rosyjską dezinformację o agresji na Ukrainę jako operacji „denazyfikacji” lub szerzej – jako operacji obronnej przed Zachodem*⁷⁰.

Rosja wykorzystuje też narracje odnoszące się do rzekomego rasizmu i islamofobii Zachodu, w tym Polski, czy demoralizacji na Zachodzie (również w Polsce; motyw LGBT); Polska przedstawiana jest jako marionetka w rękach USA prowokująca wojny na ich zlecenie. Zachód kreowany jest jako: potrzebujący migrantów, więc warto migrować, bo Polska nie kontroluje granicy z Białorusią; odpowiedzialny za problemy ekonomiczne Iraku, bo zniszczył ten kraj; wspierający dżihadystów; odpowiadający za „ludobójstwo Palestyńczyków” czy fałszujący historię, zwłaszcza w odniesieniu do Rosji. Ponadto USA/Zachód tracą na znaczeniu na rzecz BRICS, Chin, Rosji, Iranu itp., a „zachodnia demokracja” to kłamstwo uzasadniające imperializm i mordowanie niewinnych osób.

Wśród technik propagandy rosyjskiej w irackiej przestrzeni medialnej można wymienić: demonizację „innego” i kreowanie wroga zewnętrznego (Zachód wywołujący wojny i sprawca wszelkiego zła); stosowanie silnych epitetów i ocen wartościujących (język ten szczególnie widoczny jest w mediach muqawamy); redukcję przeciwnika do jednego wymiaru (stereotypizacja i uogólnienie); teorie spiskowe i konstruowanie fałszywych zależności przyczynowo-skutkowych; odwracanie ról ofiary i kata (projekcja);

⁶⁹ Tamże.

⁷⁰ Tamże.

odwoływanie się do autorytetów i fałszywych źródeł wiarygodności; perswazję opartą na emocjach, kwestiach moralnych i religijnych. Ważną rolę odgrywają emocjonalne mechanizmy perswazji, których celem jest wywołanie strachu i poczucia zagrożenia; gniewu i moralnego oburzenia; pogardy i niechęci; współczucia i solidarności z ofiarami; poczucia upokorzenia i chęci odwetu; nadziei, ulgi i zaufania do alternatywy (Rosji i jej sojuszników).

Rosyjska dyplomacja i budowanie przez nią personalnych relacji z lokalnymi decydentami jest ważnym elementem rosyjskich działań FIMI. Widać to bardzo dobrze na przykładzie aktywności rosyjskiego ambasadora Elbrusa Kutraszewa, obejmującej zarówno spotkania z politykami i przywódcami wojskowymi, w tym liderami milicji, jak i działalność medialną i wystąpienia na konferencjach. Kutraszew promuje przy tym absurdalną narrację, której skuteczność wynika jednak z konsekwentnego i intensywnego jej propagowania. Przykładem tej narracji może być wywiad w telewizji Al-Sharqiyah z 24 października 2024 roku, w którym Kutraszew m.in. promował tezę, że: to nie USA, lecz Rosja pomogła pokonać ISIS w Iraku, a USA wyłącznie szantażowały Irak zagrożeniem ze strony ISIS; Ukraina dąży do eskalacji wojny, bo korzysta na niej finansowo; te same kraje, które wywołały II wojnę światową, zaplanowały teraz wojnę przeciwko Rosji⁷¹.

BUDOWANIE KONTRNARRACJI – PROJEKT SHAFFAF

Fundamentalnym założeniem projektu Shaffaf jest przekonanie, że reaktywność jest niewystarczająca do zwalczania rosyjskiej dezinformacji, a ani Polska, ani Zachód nie mogą pozwolić na wypaczanie przez Rosję i Chiny ich obrazu na Bliskim Wschodzie, gdyż dotyczy to kilkuset milionów odbiorców. Dodatkowo wzajemne powiązania powodują, że nastroje na Bliskim Wschodzie wpływają na bezpieczeństwo europejskie zarówno w wymiarze zewnętrznym, jak i wewnętrznym.

Projekt Shaffaf to projekt informacyjno-edukacyjny mający na celu budowanie odporności na operacje propagandowe obcych państw. Powstał on w 2023 roku w odpowiedzi na niewystarczające działania Polski w irackim środowisku informacyjnym, co w dużej mierze wynikało z małej liczebności polskiej reprezentacji dyplomatycznej w tym kraju. W początkowej fazie projekt koncentrował się na dwóch obszarach tematycznych: wojna w Ukrainie i migracja przez Białoruś do Europy. W 2024 roku poszerzono zakres tematyczny oraz terytorialny (przez włączenie Egiptu i Libanu) i rozwinęto aktywność w mediach społecznościowych. W ciągu sześciu miesięcy opublikowane zostały 353 wpisy w mediach społecznościowych o łącznym zasięgu 4,3 mln odbiorców. Ponadto rozpowszechniono cztery dodatkowe wydania newslettera oraz

⁷¹ السفير الروسي لدى العراق كوترأشيف: إيران حليفتنا لكن في حال تعرضت لضربة عسكرية فموسكو لن تتدخل [alsāfiru alrūwsī laday al'irāqi kwtrāshyf: āyran ḥalīfatanā lakinā fī ḥālī ta'arādaṭ liḍarbaṭī 'aškariātī famūškūī^a lañ ttdkḥ; Ambasador Rosji w Iraku Kotraszew: Iran jest naszym sojusznikiem, ale jeśli stanie się celem ataku militarnego, Moskwa nie będzie interweniować], Alsharqiya Tube, 24 X 2024, [online] <https://www.youtube.com/watch?v=0yAmBIxiYN4>, 5 IV 2025.

przeprowadzono kampanię w mediach społecznościowych skierowaną do społeczeństw Egiptu, Libanu i Iraku (łącznie i osobno), dotyczącą wykrytych manipulacji rosyjskich, z sumarycznym wynikiem prawie 2,3 mln wyświetleń. Działania te spotkały się z osobistą reakcją Kutraszewa, który określił projekt Shaffaf jako „rusofobiczny”.

Integralną częścią projektu jest strona internetowa z trzema podstronami odpowiednio dla Iraku, Libanu i Egiptu, prowadzona w czterech językach (arabskim, kurdyjskim, angielskim i polskim). Shaffaf obejmuje zarówno monitoring (oraz reagowanie) inspirowanych przez Rosję i Chiny incydentów w środowisku informacyjnym tych państw (w tym stały monitoring aktywności Kutraszewa), jak i tworzenie własnej narracji dekonstruującej fałszywy obraz Rosji i Chin. Jednym z głównych założeń projektu jest to, że zamiast idealizować wizerunek Zachodu należy wskazać na prawdziwą, kolonialno-imperialną naturę Rosji oraz szukać analogii odpowiadających lokalnym wrażliwościom. Projekt obejmuje również działania terenowe (w 2023 r. ogłoszono dwa wykłady dla studentów IV roku Wydziału Politologii i Stosunków Międzynarodowych w Wyższej Szkole Prawa i Administracji w Halabdzji).

Plany kolejnych działań w ramach projektu Shaffaf obejmują rozwinięcie współpracy z lokalnymi dziennikarzami w Libanie, Iraku i Egipcie, a także z innymi środowiskami eksperckimi w Polsce, w zakresie publikowania artykułów na stronie internetowej, prowadzenia kolejnych działań terenowych obejmujących szkolenia i konferencje w Egipcie, Iraku i Libanie, przygotowania i kolportażu materiałów edukacyjnych oraz tworzenia struktur partnerskich w tych krajach, rozwijających zdolności odpornościowe wobec FIMI.

WNIOSKI KOŃCOWE

Badania wykazały, że struktura irackiego środowiska informacyjnego jest bardzo złożona i odzwierciedla podziały etnosekteryjne w Iraku. Społeczeństwo irackie wykazuje niską odporność na dezinformację i jest bardzo podatne na teorie spiskowe, czemu sprzyjają uwarunkowania psychologiczne, w tym głęboka i wielopokoleniowa trauma wywołana wojnami i innymi kryzysami. Sytuacja ta wykorzystywana jest przez Rosję i Chiny do wielodomenowych działań FIMI, obejmujących zarówno działania dezinformacyjne, kognitywne (polegające na oddziaływaniu na emocje Irakijczyków przy wykorzystaniu wrażliwości społecznych i psychologicznych), jak i szeroko zakrojone operacje wpływu (w szczególności ze strony polityków, dziennikarzy, środowisk gospodarczych, liderów milicji). Działania te charakteryzuje wysoka skuteczność, co związane jest nie tyle z ich obiektywną wiarygodnością, ile z ograniczeniami, jakie dotyczą przeciwdziałań (obciążenia historyczne niektórych państw Zachodu, małe zaangażowanie dyplomatyczne takich państw jak Polska, niska świadomość społeczna w Polsce w zakresie wagi problemu). Rosyjskie działania są przy tym znacznie bardziej agresywne, podczas gdy Chiny działają zdecydowanie subtelniej. Główne narracje uderzające w Polskę i Zachód dotyczą m.in. kwestii związanych z migracją, w tym oskarżeń o dokonywanie mordów na obywatelach Iraku, oskarżeń o rasizm, islamofobię, imperializm

czy wzniesienie wojen, obciążania odpowiedzialnością za wybuch wojny w Ukrainie oraz sytuację Palestyńczyków, wykpiwanie „zachodniej demokracji” jako fałszywej i wiązanie jej z „demoralizacją” itp. Przeciwdziałanie tym narracjom nie może ograniczać się jedynie do działań reaktywnych; konieczne jest budowanie własnej narracji uderzającej w Rosję i Chiny. Wskazane jest również wzmacnianie odporności na Bliższym Wschodzie w odniesieniu do FIMI i rozwijanie w tym zakresie współpracy z organizacjami polskimi.

BIBLIOGRAFIA

- Allied Joint Doctrine for Information Operations AJP-3.10*, NATO 2009, [online] <https://info.publicintelligence.net/NATO-IO.pdf>.
- Analysis of Iraq's 2024 Census Results: a Deep Dive into Demographic Shifts and National Trends*, Kurdistan24, 24 II 2025, [online] <https://www.kurdistan24.net/en/story/826489/analysis-of-iraqs-2024-census-results-a-deep-dive-into-demographic-shifts-and-national-trends>.
- BBC Media Action – Developing Media in Complex Environments: Algeria, Iraq, Libya*, BBC, II 2019, [online] <https://www.slideshare.net/slideshow/bbc-media-action-2019/136049590#13>.
- Bocheńska J., Sosnowski P., Repetowicz W., *Kurdystan iracki i jego społeczeństwo*, Urząd do Spraw Cudzoziemców, XII 2023, [online] <https://portalswiatowid.udsc.gov.pl/country-card/86>.
- Country Reports, Iraq*, Internet Society Pulse, [online] <https://pulse.internetsociety.org/en/reports/IQ/>.
- Cult' Murders in Southern Iraq Provoke Fears of Rising Youth Extremism*, Amwaj Media, 25 VI 2024, [online] <https://amwaj.media/en/media-monitor/cult-murders-in-southern-iraq-provoke-fears-of-rising-youth-extremism>.
- Final 2024 Census Results: Iraq's Population at 46,1 mln*, PUK Media, 24 II 2025, [online] <https://www.pukmedia.com/EN/Details/77647>.
- Fundacja Info Ops Polska, *Badanie środowiska informacyjnego: Irak*, Projekt Albatros II MENA, Warszawa 2024, [online] <https://infoops.pl/badanie-srodowiska-informacyjnego-iraku/>.
- Guide to the Kurdistan Region's Media Landscape*, Kurdistan Watch, 7 X 2024, [online] <https://kurdistanwatch.substack.com/p/guide-to-the-kurdistan-regions-media>.
- Haddad F., *Sectarian Relations and Sunni Identity in Post-civil War Iraq*, [w:] *Sectarian Politics in the Persian Gulf*, red. L.G. Potter, London 2013, [online] https://www.academia.edu/6813102/Sectarian_Relations_and_Sunni_Identity_in_Post-Civil_War_Iraq.
- Haddad F., *Sectarianism in Iraq: Antagonistic Visions of Unity*, New York 2011.
- Haddad H.I., *Digital and Political Transformation: A Perspective on the Discourse of Iraqi Media System*, „European Journal of Communication and Media Studies” 2024, vol. 3, nr 2, [online] <https://www.ej-media.org/index.php/media/article/view/33/36#toc>.
- Heshmat S., *What Is Confirmation Bias*, Psychology Today, 23 IV 2015, [online] <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/science-choice/201504/what-is-confirmation-bias>.
- Information Integrity and Countering Foreign Information Manipulation and Interference*, European Union External Action, 14 III 2025, [online] https://www.ecas.europa.eu/ecas/information-integrity-and-countering-foreign-information-manipulation-interference-fimi_en.

- Iraq Census: Demographic Shift, Poverty Decline*, Shafaq News, 16 II 2025, [online] <https://shafaq.com/en/Iraq/Iraq-census-Demographic-shift-poverty-decline>.
- Iraq – IDP Locations and Populations (August 2016)*, IOM, Displacement Tracking Matrix, VIII 2016, [online] <https://dtm.iom.int/reports/iraq-%E2%80%94-idp-locations-and-populations-august-2016>.
- Iraq, Internally Displaced People*, UNHCR, [online] <https://www.unhcr.org/iq/internally-displaced-people>.
- Iraq, Media Landscapes*, [online] <https://medialandscapes.org/country/iraq/media/print>.
- Iraq Unemployment Rate*, Trading Economics, [online] <https://tradingeconomics.com/iraq/unemployment-rate>.
- Jomma F., *Wpływ podziałów religijnych, narodowych i etnicznych na procesy polityczne w Syrii*, Szczecin 2019.
- Kemp S., *Digital 2024: Iraq*, Datareportal, 23 II 2024, [online] <https://datareportal.com/reports/digital-2024-iraq>.
- Kupiecki R., Bryjka F., Chłóń T., *Dezinformacja międzynarodowa, pojęcie, rozpoznanie, przeciwdziałanie*, Warszawa 2022.
- MBN Increases Its Reach in Iraq by 23 Percent*, USAGM, 15 XI 2021, [online] <https://www.usagm.gov/2021/11/15/mbn-increases-its-reach-in-iraq-by-23-percent/>.
- Media Consumption in Iraq (2016)*, Gallup, IV 2016, [online] https://www.usagm.gov/wp-content/media/2016/04/Iraq_BBQ-Event_Final_V2_FMN.pdf.
- Olewi F., *Digital Illiteracy: Isolating Iraqi Women From the Outside World*, Iraqi Innovators, 13 XI 2021, [online] <https://iraqtech.io/digital-illiteracy-isolating-iraqi-women-from-the-outside-world/>.
- Population of Iraq*, Worldometers, [online] <https://www.worldometers.info/world-population/iraq-population/>.
- Repetowicz W., *Etnosektarianizm i trybalizm w Iraku. Bezpieczeństwo i tożsamość*, Warszawa 2023.
- Research Company Finds Rudaw Most Watched TV in Kurdistan*, Rudaw, 5 V 2016, [online] <https://www.rudaw.net/english/kurdistan/050520164>.
- Top 20 Iraq News Websites in 2025*, FeedSpot, 26 III 2025, [online] https://journalists.feedspot.com/iraq_news_websites.
- Top Newspapers in Iraq by 2019 Newspaper Web Ranking*, 4International Media&Newspapers, [online] <https://www.4imn.com/iq/>.
- مراقباتنا ببغداد تمرُّ بأفضل مراحلها السفير الروسي: [alsāfiru alrūwsīū: 'alāāqātunā bibagħdādī tumirū biāfḍali marāḥilihā; Ambassador Rosji: Nasze stosunki z Bagdadem są idealne], „Al Sabah” 2025, 12 II, [online] <https://alsabaah.iq/110046-.html>.
- صدمةٌ وذهُولٌ بعدَ تقاريرٍ مزعومةٍ عنِ إعدامِ لاجئينِ عراقيينِ في بولندا العراق.. [al'irāqu .. ṣadmaṭuṇ wadhū-hūlu ba'da tqāryri maẓ'ūmaṭi 'aṇ aḍ'dāmi lājīiyna 'arāqayaṭni fī būlaṇdā; Irak: Szok i zdziwienie po doniesieniach o egzekucji irackich uchodźców w Polsce], Al Jazeera Arabic, 24 VI 2022, [online] <https://www.youtube.com/watch?v=pROx90FXOjY>.
- فئاتٌ ملفٌ المهاجرين العراقيين تعري سلوك بولندا [fazāyi'u malafī almuḥājirīna al'arāqayaṭni ta'īrī sulūka būlaṇdā; Okropne fakty dotyczące irackich migrantów obnażają zachowanie Polski], „IMN Magazine” 2022, 30 VI, [online] <https://magazine.imn.iq/archives/20259>.

هل بدأت بولندا تقسيم جارتها؟
 jāratiḥā ?; Aneksja Zachodniej Ukrainy: Czy Polska zaczęła dzielić swojego sąsiada?, Sky
 News Arabia, 17 XI 2022, [online] [https://www.skynewsarabia.com/world/1572182-](https://www.skynewsarabia.com/world/1572182-ضم-غربي-أوكرانيا-بدأت-بولندا-تقسيم-جارتها)
 ضم-غربي-أوكرانيا-بدأت-بولندا-تقسيم-جارتها؟.

السفير الروسي لدى العراق كوتراشيف: إيران حليفتنا لكن في حال تعرضت لضربة عسكرية فموسكو لن تتدخل
 [alsāfiru alrūwsīu laday al'irāqi kwtrāshyf: āyran ḥalīfatanā lakinā fī ḥālī ta'arāḍat liḍarbaṭi
 'aṣkarīātī famūškūiⁿ lañ ttdkḥ; Ambasador Rosji w Iraku Kotraszew: Iran jest naszym so-
 jusznikiem, ale jeśli stanie się celem ataku militarnego, Moskwa nie będzie interweniować],
 Alsharqiya Tube, 24 X 2024, [online] <https://www.youtube.com/watch?v=0yAmBIxiYN4>.
 قائمة بصفحات القنوات التلفزيونية الأكثر متابعة في العراق
 alāqāḥḥari mutāba'aṭaⁿ fī al'irāqi; Lista najchętniej oglądanych kanałów telewizyjnych w Ira-
 ku], Ultra Iraq, 10 VI 2022, [online] <https://tiny.pl/m0sb4r5j>.

Wywiad ekspercki z dr. Anasem al-Azawi, 30 XI 2024 (dokument w postaci PDF w archiwum
 własnym).

Witold REPETOWICZ – adiunkt na Akademii Sztuki Wojennej, doktor nauk o bez-
 pieczeństwie (Akademia Sztuki Wojennej, 2022), magister prawa (Uniwersytet Jagiel-
 loński, 2001), ekspert Fundacji Info Ops, Fundacji im. Kazimierza Pułaskiego, współ-
 pracownik portalu Defence24. Jego główne zainteresowania to: Bliski Wschód, Sahel,
 Azja Centralna, geopolityka, instrumentalizacja migracji i wojna hybrydowa. Pracował
 także jako reporter wojenny, głównie w Iraku, Syrii i Armenii.